

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

СМІРНОВА Оксана Олексіївна

УДК 378.147:7

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА**

13.00.02 – “Теорія та методика навчання
(образотворче мистецтво)”

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м.Київ

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Шевнюк Олена Леонідівна,
Інститут педагогіки та психології
Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Афанасьєв Юрій Львович,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтва,
завідувач кафедри мистецтвознавства та
експертної діяльності;

кандидат педагогічних наук, доцент,
Мужикова Ірина Мирославівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва.

Захист відбудеться «10» листопада 2010 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «6» жовтня 2010 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

А.В.Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Зміна поведінкових моделей і типу мислення сучасної дитини призводить до необхідності здійснення адекватних змін у системі педагогічної освіти. Не знижуючи вимог до обсягів та глибини предметних знань, умінь та навичок випускників вищих педагогічних навчальних закладів, суспільство вимагає від майбутніх фахівців таких особистих якостей, як: ініціативність, активність, креативність, мобільність, комунікабельність. Потреба у цих якостях зумовлює інноваційний характер проектування методик навчання в системі фахової освіти, спрямованих на формування особливих діяльнісних умінь, що не зводяться до чисто предметних. Зазначена ідея є домінантною в концептуальній основі Державної національної програми «Освіта» (1994) і відображена в Законі України «Про вищу освіту» (2008).

Окреслене особливо значуще для системи фахової підготовки вчителів образотворчого мистецтва, оскільки від розвитку креативності й ініціативності останніх залежить позитивний розвиток їх учнів. Сучасне розуміння професіоналізму фахівця художньо-педагогічного профілю вимагає позиціонувати його як людину культури, яка активно впливає на духовний розвиток і моральні цінності тих, кого навчає й виховує. Тому на мистецьких факультетах вищих педагогічних навчальних закладів домінантною навчально-виховного процесу поступово стає підготовка компетентного вчителя, спроможного усвідомлювати та реалізовувати фахові знання в загальному соціокультурному контексті. Проте на практиці нерідко переважає тенденція до підготовки вчителя-предметника, який засвоїв лише уміння й навички образотворчої діяльності. При цьому значно менше уваги приділяється вихованню в студента художньо-педагогічного мислення, оволодінню ним інноваційними технологіями, формуванню здатності застосовувати знання й уміння в процесі розв'язання конкретних професійно-педагогічних ситуацій. Це призводить до того, що розвиток компетентності майбутнього вчителя лише декларується в загальних положеннях, не відображаючись у змісті програм і навчальних планів вищих навчальних закладів.

У контексті компетентнісного підходу вчитель образотворчого мистецтва розуміється як провідний суб'єкт освітнього процесу, готовий реалізувати в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, визначати систему завдань особистісного зростання дитини, брати відповідальність за їх вирішення, розширювати рамки професійної діяльності, забезпечувати гуманістичну спрямованість процесу навчання мистецтва. Готовність до фахової діяльності компетентного вчителя образотворчого мистецтва визначається не тільки вмінням оперувати власними знаннями, а й мобільністю й пристосованістю до нових потреб ринку праці, здатністю управляти потоками інноваційної інформації, творчо й активно співпрацювати з дітьми, підтримувати їх на шляху ціннісного орієнтування, навчатись упродовж життя.

Загальна феноменологія професійної компетентності вчителя знайшла відображення в дослідженнях Г.Балла, О.Бондаревської, Н.Гузій, І.Зимньої, Н.Кузьміної, А.Маркової, В.Маслова, О.Пометуна, О.Савченко, О.Хуторського та

ін. Вивченням методики формування певних компонентів фахової компетентності вчителя мистецьких дисциплін займалися І.Зязюн, М.Лещенко, Л.Масол, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та ін. Художня компетентність як необхідна умова професійного виконання фахових обов'язків учителя образотворчого мистецтва розглядалась О.Кайдановською, С.Коновець, І.Мужиковою, О.Плотницькою та ін.

Більшість дослідників вважає, що навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва повинно охоплювати всі конкретні види мистецької діяльності, проте унікальна знакова система й потужний творчий потенціал визначають особливе місце декоративно-прикладного мистецтва в практиці загальноосвітніх шкіл. Як елемент національної культури, воно відображає увесь культурно-історичний шлях нації, концентрує в собі її основні досягнення, дозволяє передати в спадок ціннісні смисли української традиції. Саме тому вітчизняні педагоги, зокрема Є.Антонович, А.Гурська, Р.Захарчук-Чугай, М.Станкевич, Л.Хомич та ін., акцентували увагу на навчально-виховному потенціалі декоративно-прикладного мистецтва в процесі формування фахової компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Водночас, серед суттєвих претензій сучасної школи до випускників вищих педагогічних навчальних закладів незадовільний рівень оперування молодими фахівцями емоційно-смісловою природою саме декоративно-прикладного мистецтва.

Отже, аналіз практики навчання студентів-образотворців і теоретичного доробку науковців із зазначеної проблеми дозволяє окреслити такі наявні суперечності:

- між об'єктивною потребою сучасної школи в компетентних кадрах та недостатнім рівнем сформованості художньо-педагогічної компетентності випускників вищих педагогічних навчальних закладів;

- між високим навчальним і виховним потенціалом декоративно-прикладного мистецтва та недоліками в його реалізації на рівні методичного забезпечення.

Отже, актуальність проблеми, необхідність подолання окреслених вище суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва»*.

Зв'язок теми роботи з науковими напрямами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» та комплексної наукової теми кафедри образотворчого мистецтва Інституту педагогіки та психології «Система професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва».

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2006 року) та

узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №3 від 20 березня 2007 року).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і розробити методику формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах та експериментально перевірити її організаційно-методичне забезпечення в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва.

Об'єкт дослідження - процес фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в системі вищих педагогічних навчальних закладів.

Предмет дослідження - методичні основи формування художньо-педагогічної компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва.

Відповідно до предмета й мети дослідження визначено його основні **завдання:**

- конкретизувати сутність і зміст художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва;

- здійснити структурний аналіз феномена художньо-педагогічної компетентності студентів-образотворців;

- виявити можливості впливу декоративно-прикладного мистецтва на процес формування художньо-педагогічної компетентності студентів педагогічних університетів,

- обґрунтувати критеріально-рівневу систему сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва;

- розробити та експериментально перевірити методику формування художньо-педагогічної компетентності студентів у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувалися такі **методи дослідження:** *теоретичні:* аналіз філософської, психологічної, педагогічної та мистецтвознавчої літератури для визначення теоретичних засад дослідження, здійснення історико-педагогічного аналізу проблеми, узагальнення методичного досвіду з питань навчання декоративно-прикладного мистецтва; *емпіричні:* анкетування, опитування та діагностування, бесіди, пряме й опосередковане спостереження для виявлення рівня сформованості художньо-педагогічної компетентності студентів; формувальний експеримент для перевірки ефективності розробленої методики; *статистичні:* кількісний та якісний аналіз результатів дослідження та математична обробка отриманих даних для обґрунтування достовірності даних педагогічного експерименту.

Методичну та теоретичну основу дослідження становлять філософські та психолого-педагогічні концепції цілісності структури особистості (В.Андрущенко, А.Асмолов, Г.Балл, В.Біблер, А.Бодальов, В.Маслов та ін.); науково-педагогічні положення компетентнісного підходу в професійній освіті (О.Бондаревська, Н.Гузій, Н.Кузьміна, В.Маслов, О.Поветун, О.Савченко); концептуальні ідеї в галузі мистецької освіти, зокрема, образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва (Є.Антонович, М.Лещенко, Л.Масол, В.Орлов, О.Рудницька,

О.Щолокова та ін.); принципів положення законів України «Про освіту» і «Про вищу освіту» щодо єдності загальнолюдського й національного, теоретичного й практичного, навчання та виховання.

Наукова новизна дослідження:

- *вперше* науково обґрунтовано і розроблено методику формування художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва, яка полягає в цілеспрямованому впливі системи музейно-екскурсійної роботи (за календарним циклом українських народних свят), опанування символіки візуальних знаків декоративно-прикладного мистецтва, мультимедійного забезпечення теоретичного навчання та метода художньо-педагогічних проектів як фактора оптимізації практичної підготовки студентів;

- *конкретизовано* зміст та структуру художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва (мотиваційний, когнітивний і практичний компоненти) в аспекті цілісності системи художньо-педагогічних знань, умінь і ціннісних смислів їх професійно-педагогічної діяльності як фактора забезпечення готовності до її здійснення;

- *визначено* систему критеріїв і показників сформованості досліджуваного феномена (емоційно-мотиваційний, пізнавально-регулятивний, операційно-технологічний);

- *подальшого* розгляду дістали питання щодо вдосконалення методичної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання у вищих педагогічних навчальних закладах.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні в навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів методичних рекомендацій щодо формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва; розробці інноваційної методики навчання, що дозволяє ефективно використовувати декоративно-прикладне мистецтво як універсальний засіб формування художньо-педагогічної готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до професійної діяльності в загальноосвітніх школах. Результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися для розробки навчальних програм та рекомендацій для викладачів образотворчого мистецтва з питань фахової підготовки студентів художньо-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження *впроваджені* в навчально-виховний процес ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» (довідка № 432 від 25.05.2010р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка №1-7/283 від 07.05.2010р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 3908/01-37/17 від 6.09.2010р.), Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка № 07-10/1249 від 31.05.2010р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на 3 Міжнародних науково-практичних конференціях: «Гуманістичні

орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2007), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2009), «Сучасні навчальні заклади – 2010» (Київ, 2010); на 7 Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Формування професійної компетентності вчителя початкової школи в контексті моніторингу якості освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2006), «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю: культурологічні виміри шкільної й педагогічної освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2006), «Образотворче мистецтво в контексті сучасності» (Полтава, 2007), «Сучасні освітні технології в професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін» (Кривий Ріг, 2007), «Актуальні проблеми мистецької освіти в контексті переходу школи до Болонського процесу» (Херсон, 2008), «Організаційно-педагогічні умови управління виховним процесом у підготовці майбутніх педагогів: інноваційний досвід освіти, проблеми, традиції та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2009) та «Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) – 2009» (Кривий Ріг, 2009); на звітних науково-практичних конференціях викладацького колективу ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» та Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Публікації. Основні теоретичні положення дослідження, його результати та висновки викладено в 16 одноосібних публікаціях, із них – 10 у фахових збірниках і методичному посібнику.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 309 найменувань, 10 додатків на 37 сторінках. Повний обсяг дисертації – 265 сторінок, з них 200 основного тексту. Робота містить 16 таблиць, 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; конкретизовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дослідження, а також подано відомості щодо апробації та впровадження його результатів у практику роботи педагогічних університетів.

У **першому розділі** *«Художньо-педагогічна компетентність учителя образотворчого мистецтва як педагогічна проблема»* розглянуто теоретичні засади досліджуваної проблеми, проаналізовано філософську, психолого-педагогічну, мистецтвознавчу літературу щодо компетентнісного підходу в фаховій підготовці студентів мистецьких спеціальностей педагогічних університетів, конкретизовано сутність і зміст художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, виокремлено структурні компоненти досліджуваного феномена, а також виявлено можливості процесу навчання декоративно-прикладного мистецтва у формуванні художньо-педагогічної компетентності майбутніх фахівців.

Художньо-педагогічна компетентність розглядається у дисертації як детермінанта професійного становлення особистості вчителя образотворчого мистецтва як фахівця, що формує креативний потенціал учнів, систему їх ціннісних

орієнтацій, національну й соціокультурну самосвідомість. Трансформація статусу вчителя в умовах інформатизації комунікативного простору та прискореного науково-технічного розвитку підвищує значення ціннісно-мотиваційних параметрів його фахової підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. Одним із шляхів суттєвого підвищення конкурентоспроможності випускника є орієнтація на компетентнісний підхід в освіті, який реалізується в процесі консолідації європейського співтовариства в рамках Болонського процесу.

На основі теоретичного аналізу існуючих у психолого-педагогічній та філософській літературі підходів до визначення поняття „компетентність” (загальнокультурного, соціально-психологічного, акмеологічного, креативного та суб’єктного) нами запропоновано розуміння *художньо-педагогічної компетентності вчителя образотворчого мистецтва як інтегральної якості його особистості, що визначається цілісністю системи художньо-педагогічних знань, умінь і навичок, мотивів і ціннісних смислів професійно-педагогічної діяльності та забезпечує готовність до її здійснення, а також як мети та результату художньо-педагогічної підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах.* Досліджувана категорія розглядається нами як інтегральне професійно-особистісне новоутворення, яке сприяє успішному й творчому розв’язанню навчально-виховних завдань.

У дисертації конкретизовано зміст художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя, складовими якого визначено: цільову - компетенцію підтримки особистості учня на шляху його самовизначення в сучасному художньо-культурному середовищі; інформаційну - компетенцію щодо володіння змістом мистецьких явищ; прогностичну - компетенцію щодо формування креативного мислення учнів; методичну - компетенцію стосовно вибору оптимальних та інноваційних методів формування художнього досвіду учнів; комунікаційну – компетенцію щодо реалізації "суб’єкт-суб’єктних" відношень у процесі навчання образотворчого мистецтва; моніторингову - компетенцію щодо вибору технологій діагностування художніх досягнень учнів.

На підставі теоретичного аналізу виокремлених підходів до класифікації складових фахової компетентності вчителя (уміннєвого, структурного, системного, функціонального) у дисертації обґрунтовано доцільність структурування художньо-педагогічної компетентності вчителів образотворчого мистецтва на мотиваційний, когнітивний і практичний компоненти. Результатом сформованості кожного з виокремлених компонентів є розвиток певних художньо-педагогічних знань, умінь і досвіду творчого ставлення до фахової діяльності, а результатом сформованості цілісної художньо-педагогічної компетентності є готовність учителя до інноваційної художньої творчості, розвинений індивідуальний стиль педагогічної дії.

Мотиваційний компонент художньо-педагогічної компетентності вчителя образотворчого мистецтва характеризується сукупністю пізнавальних настанов, художньо-ціннісних орієнтацій, творчих інтересів, пов’язаних зі змістом художньо-педагогічної діяльності. Він виступає каркасом, навколо якого компонуються основні властивості особистості вчителя образотворчого мистецтва: інтерес і любов

до дітей, захопленість педагогічною роботою, спостережливість, педагогічний такт, уява, організаторські здібності, моральні та ділові якості, нешаблонність художнього мислення, прагнення до творчого саморозвитку, потреба в культурному просвітництві, національна спрямованість мистецьких пошуків. Педагогічні якості майбутнього фахівця виявляються, формуються й розвиваються у взаємодії з художньо-творчими здібностями, впливаючи на успішність результатів художньо-педагогічної діяльності.

Когнітивний компонент визначається як система знань про сутність, структуру, функції та особливості ефективної діяльності вчителя образотворчого мистецтва та оптимальні стилі педагогічного спілкування в єдності із загальнокультурними та специфічно образотворчими знаннями. Його зміст охоплює: знання про закономірності навчання образотворчого мистецтва (загальні психолого-педагогічні знання, дидактичні знання, специфічні методичні знання); знання з історії світового та вітчизняного мистецтва; знання з технології образотворчості. Виокремлення когнітивного компонента в структурі художньо-педагогічної компетентності визначає пріоритетність у процесі навчання студентів свідомого фахово-орієнтованого володіння знаннями, ґрунтового формування художньо-педагогічних умінь, а також розвитку професійної самостійності, творчого підходу до педагогічної діяльності. У нашому розумінні когнітивна компетентність передбачає взаємодію художньо-педагогічних знань і художньо-педагогічних умінь, достатній рівень володіння якими є необхідною умовою ефективного здійснення фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва.

Практичний компонент виявляється у сформованості здатності (комунікативної, організаційної, діагностичної, проектної, конструктивної, управлінської, творчої) до ефективної реалізації вчителем образотворчого мистецтва художньо-педагогічних функцій. Він розглядається як інтегративна характеристика рівня професійної готовності вчителя, яка ґрунтується на фундаментальних художньо-педагогічних знаннях, розвинених художньо-педагогічних уміннях, які взаємодіють з особистісними якостями та досвідом емоційно-ціннісного ставлення до художньо-педагогічної діяльності.

Наявність у вчителів образотворчого мистецтва кожного з проаналізованих компонентів свідчить про сформованість їх художньо-педагогічної компетентності. Вважаємо, що художньо-педагогічна компетентність є динамічним особистісним утворенням, оскільки її змістовне наповнення та якісний рівень залежать від багатьох чинників соціокультурного й особистісного розвитку, змінюючись відповідно до процесів, які відбуваються в освіті та суспільстві.

Представлений у дослідженні аналіз особливостей психофізіології студентського віку та доробку зарубіжної та вітчизняної педагогіки мистецтва дозволив виявити можливості впливу процесу навчання декоративно-прикладного мистецтва на формування кожного з компонентів художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Концентруючи в собі минуле і майбутнє народу, здатність відображати в художніх образах людську життєдіяльність в її цілісності високого і буденного, декоративно-прикладне мистецтво розширює індивідуальний досвід студента, доповнюючи його досвідом

художнього відображення дійсності, формує його усвідомлення себе частиною свого народу, стимулює активність у пізнанні генетичних коренів національної культури, автентичної основи традиційної обрядовості та звичаєвості, етнічної психології та характеру народу, його морально-етичної спадщини. Поліфункціональність декоративно-прикладного мистецтва стає підґрунтям до сприйняття студентом більш складних художніх форм професійного мистецтва.

Емоційна забарвленість творів декоративно-прикладного мистецтва сприяє переходу безпосередніх почуттів студентів в їх естетичні уявлення як ціннісний акт осягнення світу та самопізнання особистісної сутності. Виявлення емоційно-сислової природи мистецтва лежить в основі формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Активізуючи емоції, мистецьку ерудицію, пізнавальні потреби та інтереси студентів, декоративно-прикладне мистецтво, відображуючи в численних видах художньої практики предметно-духовний світ людини, розвиває їх художні здібності, мобілізує інтелектуально-творчий потенціал, увагу, зорову пам'ять, креативне мислення, уяву, стимулює в процесі колективної творчості готовність до взаємодопомоги і вимогливості., що закладає основи фаховості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Оволодіння специфікою художньої образності декоративно-прикладного мистецтва, дотичного щоденній життєвій творчості, формує у студентів поруч із досвідом естетичного наповнення і перетворення навколишнього середовища, прагнення естетизувати процес самої художньо-педагогічної діяльності.

У дисертації обґрунтовано специфіку формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх фахівців у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва, що полягає у взаємодії формування художніх знань, ціннісних орієнтацій і практичного володіння відповідними художніми технологіями у процесі забезпечення методичної підготовки до реалізації педагогічного потенціалу декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі. Визначено провідні *теоретико-методологічні засади* формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва (відповідність меті та завданням професійного становлення фахівців, органічна єдність структури цілеспрямованого зовнішнього педагогічного впливу й системи внутрішніх особистісних переконань студентів, фундаментальність їх теоретичної підготовки в тісному зв'язку з реальною художньо-педагогічною практикою, художність як специфічна особливість навчання декоративно-прикладного мистецтва на основі формування образного мислення майбутніх учителів, спрямованість на активізацію їх професійного творчого самовдосконалення).

Виокремлено специфічні *принципи* організаційно-методичного забезпечення процесу формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в системі навчання студентів у вищих педагогічних закладах – урахування індивідуальних і вікових психофізіологічних особливостей студентів, специфіки їх мистецьких уподобань, цілеспрямоване керування

художньо-педагогічною діяльністю студентів, активізація в процесі навчання ціннісних смислів, закладених у творах декоративно-прикладного мистецтва.

У **другому розділі** “Дослідно-експериментальна робота з формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва” теоретично обґрунтовано методика формування художньо-педагогічної компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів, розроблено її критеріально-рівневу систему, визначено діагностичний інструментарій експериментального дослідження, здійснено кількісний і якісний аналіз результатів констатувального й формувального експериментів.

Відповідно до визначених компонентів художньо-педагогічної компетентності вчителів образотворчого мистецтва обґрунтовано критерії та показники її сформованості, які забезпечують повноцінне діагностування її структурних складових на всіх етапах професійної діяльності фахівця. Виокремлено три групи критеріїв сформованості досліджуваного феномена:

- *емоційно-мотиваційний*, показниками якого визначено усвідомлення історичної та соціокультурної цінності декоративно-прикладного мистецтва, здатність до емоційно-емпатійних реакцій на його твори, готовність до встановлення внутрішніх і зовнішніх художньо-комунікативних зв'язків з учнями, потребу в самопізнанні, розвитку професійної рефлексії, педагогічному самовдосконаленні;

- *пізнавально-регулятивний*, показниками якого є розуміння декоративно-прикладного мистецтва як складової національної культури, здатність до інтерпретації семантичних смислів його творів, знання теорії та історії декоративно-прикладного мистецтва, дотримання доцільних й оптимальних педагогічних умов використання декоративно-прикладного мистецтва в навчальному процесі;

- *операційно-технологічний*, показниками якого визначено володіння основними виконавськими техніками декоративно-прикладного мистецтва, активність творчої самореалізації, готовність до цілеспрямованого керівництва розгортанням художньо-педагогічних ситуацій, здатність до послідовного вироблення особистісних стратегій у вирішенні професійно-педагогічних проблем.

Група показників емоційно-мотиваційного критерію визначає ціннісну спрямованість студентів на залучення декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховний процес; група показників пізнавально-регулятивного критерію – ступінь теоретичного усвідомлення шляхів використання декоративно-прикладного мистецтва в педагогічному процесі; група показників операційно-технологічного критерію – наявність операційних умінь цілеспрямованого керування декоративно-прикладною творчістю учнів.

Для з'ясування рівнів сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва проведено констатувальний експеримент, який здійснено на базі Ізмаїльського державного педагогічного університету, Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка та Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (216 студентів II-III курсів спеціальності

«Образотворче мистецтво»). Методика експерименту передбачала аналіз змісту існуючих методик навчання декоративно-прикладного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах, опитування студентів із використанням полікомпонентної анкети, спрямованої на з'ясування мотивації до застосування декоративно-прикладного мистецтва в навчальному процесі (анкетні питання та міні-твір), характеру теоретичних знань про основи ужиткової творчості (тестові завдання на пошук відповідності), готовності до їх практичної реалізації в самостійній творчості (творче завдання). У результаті виокремлено три рівні сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в залежності від узагальнення в них методичної готовності до здійснення фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва.

Творчий рівень (мотиваційний компонент – 7,9%, когнітивний – 11,1%, практичний – 5,6%) характеризується образністю художнього сприйняття творів декоративно-прикладного мистецтва, ціннісним ставленням до нього та педагогічної професії, системністю теоретичних і практичних художньо-педагогічних знань, розвинутими аналітичними вміннями, досконалим володінням виконавськими прийомами технік декоративно-прикладного мистецтва, доцільним його використанням на основі змістової інтеграції, пошуком нових підходів до навчання художній творчості, варіативністю та оригінальністю методичних прийомів.

Реконструктивний рівень (мотиваційний компонент – 44,7%, когнітивний – 61,1%, практичний – 43%) характеризується оволодінням елементарними основами образного мислення, достатньою сформованістю умінь декоративної творчості, усвідомленням позитивного впливу декоративно-прикладного мистецтва на духовний розвиток особистості, несистематизованими знаннями з теорії та історії мистецтва, елементами модернізації технологій навчання, незначним зацікавленням самостійною пошуково-дослідною діяльністю, переважно інтуїтивним вирішенням поставлених творчих художніх проблем, наданням переваги традиційним способам художньо-педагогічної діяльності.

Репродуктивний рівень (мотиваційний компонент – 47,7%, когнітивний – 27,8%, практичний – 50,4%) характеризується утрудненнями в розумінні специфіки декоративно-прикладного мистецтва, фрагментарністю знань із його теорії та історії, відсутністю інтерпретаційного досвіду, небажанням створювати самостійні методичні розробки, слабкою орієнтацією в способах організації дитячої творчості, повторенням традиційних професійних методів та прийомів; набуті знання та вміння студенти можуть використовувати в знайомій ситуації в процесі відтворення певного зразка або наслідування чіткого алгоритму дій, напротивагу зміна орієнтирів, виникнення нових проблем завжди викликає труднощі.

У процесі формувального етапу дослідження розроблено й перевірено на практиці покомпонентну методику формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, яка реалізується в процесі теоретичного навчання на основі системи музейно-екскурсійної роботи за календарним циклом українських народних свят, мультимедійного забезпечення й художньо-педагогічного проектування як факторів оптимізації переносу

теоретичних знань на рівень практичних умінь і опанування студентами символізму візуальних знаків декоративно-прикладного мистецтва. Впровадження методики здійснювалося в процесі вивчення нормативних курсів «Декоративно-прикладне мистецтво» та «Методика навчання образотворчого мистецтва». Інноваційний характер пропонованої методики полягав у взаємодії формування в студентів умінь створення оригінального мистецького продукту й оволодіння методами навчання декоративно-прикладної творчості.

Експериментальним фактором формування мотиваційного компонента художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва визначено організацію *системи музейно-екскурсійної роботи* за календарним циклом українських народних свят, що безпосередньо відповідає програмі предмета «Образотворче мистецтво» в загальноосвітній школі та готує вчителя до її реалізації в навчальному процесі загальноосвітньої школи. Засвоєння теоретичного змісту дисципліни на такій основі дозволяє здійснювати лекційне навчання на базі місцевих художніх музеїв та промислів, де інструментом педагогічного впливу на особистість виступає сама феноменальність музейного середовища: унікальність архітектурного простору, автентичність предметів культури зі слідами історичного часу, комплексність аудіовізуального впливу, сприятлива атмосфера тиші й роздумів. Активізація музейно-екскурсійних форм роботи також є актуальною з огляду на постійне скорочення аудиторних годин, що відведені за навчальним планом на вивчення курсу «Декоративно-прикладне мистецтво», та відповідним посиленням ролі самостійної роботи у процесі вивчення нормативної дисципліни.

Розроблена та впроваджена нами програма курсу «Декоративно-прикладне мистецтво» базується на змістовних взаємозв'язках традицій українського народного календаря й обов'язкових для опанування майбутнім учителем образотворчого мистецтва видів і технік декоративно-прикладного мистецтва. Так, тематичний модуль «Флористична композиція» доцільно асоціювати з осінніми святами врожаю, організуючи тематичну екскурсію в музей хліба й навчання основам традиційних українських флористичних мотивів – “спасова борода”, “коза”, “перепілка” тощо. Тематичний модуль “Декоративні композиції зі скла” передбачає вивчення традиційного вітража безпосередньо в просторі козацької церкви та організацію відповідного майстер-класу з його створення. Тематичний модуль “Народний одяг” пов'язаний зі святкуванням різдв'яних свят, коли карнавальна традиція вимагає створення різних костюмів: він починається навчальною екскурсією в музей народного одягу, під час якої студенти опрацюють елементи народного одягу в численних замальовках, а завершується екскурсією створенням під керівництвом викладача авторських образів. Тематичний модуль з навчання петриківського розпису пов'язано в програмі з традиціями святкування Масляної, а навчання писанкарству – з підготовкою до Великодня тощо.

У дисертації проаналізовано особливості застосування ефективних методів музейно-екскурсійної роботи: словесно-інформаційного, словесно-евристичного, прогностичного, наочно-інформаційного, наочно-дослідницького, практично-

репродуктивного, практично-евристичного, імітаційного, активного навчання, створення художньо-асоціативного поля, інтегрування естетико-художнього змісту тощо. Також визначено оптимальні педагогічні умови продуктивності музейно-екскурсійної роботи у вищих навчальних закладах: постановка художньо-педагогічних проблем, що викликають особистісний інтерес у студентів; забезпечення професійно орієнтованого підходу до методичної організації музейно-екскурсійної роботи; конструювання музейної екскурсії на основі діалогової стратегії педагогічної комунікації; педагогічна підтримка формування емоційно-ціннісного ставлення студентів до артефактів музейного простору; доцільність варіативності проблем, технологій і регламентів навчальної роботи; формування досвіду самостійного проектування студентами музейно-педагогічних екскурсій за календарним циклом народних свят.

Формування когнітивного компонента художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва здійснювалось у три етапи. На першому етапі відбувалося *засвоєння основних понять декоративно-прикладного мистецтва та його провідних технік на основі евристичної моделі навчально-творчої діяльності*: робота передбачала чітку вербальну локалізацію кожного поняття, перегляд творів народних майстрів і студентських навчальних і творчих робіт, демонстрацію педагогом практичних навичок конкретної технології декоративно-прикладного мистецтва, наслідування та дотримання поетапності виконання завдань студентами. У навчальному процесі послідовно застосовувалися такі методи, як: діалогічна взаємодія, “гірлянда випадковостей та асоціацій”, концентроване навчання, “занурення” тощо.

На другому етапі експериментальним фактором забезпечення переносу теоретичних знань на рівень практичних умінь визначено *навчання проектуванню медіапрезентацій*. Основними цілями використання мультимедійних технологій у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва є: підвищення інтересу до предмета, організація самостійної навчальної діяльності студентів, скорочення непродуктивних витрат часу на технічні роботи, розвиток творчої активності, підвищення виразності, доступності навчального матеріалу тощо. Студентів у процесі створення медіапрезентацій навчали цілепокладанню, визначенню їх місця в навчальному процесі (для подання нового матеріалу, для закріплення вивченого й для повторення, відпрацювання навчальних умінь і навичок, для узагальнення, систематизації знань). Підготовлені студентами медіапрезентації сприяли підвищенню рівня використання наочності на заняттях, зростанню продуктивності вивчення технологій декоративно-прикладного мистецтва, встановленню міжпредметних зв'язків, детальності викладу навчального матеріалу, коригуванню його темпу й об'єму. Використання в процесі навчання медіапрезентацій допомогло розкрити природу створення творчої роботи від задуму до втілення, побудувати урок на основі імпровізування формою, об'ємом, трансформації кольору, тону, графічного ритму.

На третьому етапі формування когнітивного компонента художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва застосовано *адаптований варіант методики Б.Едвардс “Аналогове малювання”*,

використання якої підводить студентів до розуміння глибиннопсихологічної основи символізму візуальних знаків декоративно-прикладного мистецтва. Аналогові малюнки дозволили усвідомити існування загальнокультурного “словника” ліній, форм і структур, смисли яких можна розкодовувати з метою вивчення знакової мови українського традиційного орнаменту та усвідомленого й одухотвореного використання візуальних знаків у власній творчості.

Експериментальним фактором впливу на оптимальне формування практичного компонента художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва визначено *створення художньо-педагогічних проектів*. Метод проектів розглядається в дисертації як модель навчання, яка залучає студентів до процесу розв’язання реальних художньо-педагогічних проблем і спрямована на інтеграцію теоретичних знань, їх застосування та придбання нових. В основі методу художньо-педагогічних проектів лежить розвиток пізнавальних умінь студентів самостійно використовувати свої мистецькі знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити, адаптуватися в умовах зміни педагогічних ситуацій, презентувати власний творчий продукт як спосіб самовираження особистості на дослідницькому, організаційному, конструктивному й технологічному рівнях. Впроваджені нами в практику навчання студентів художньо-педагогічні проекти зі створення мистецьких свят творчості та традицій об’єднують риси дослідницького, інформаційного, творчого, ролевого, ігрового проектів. За реальних професійних умов вони навчають майбутніх учителів планувати власну діяльність, орієнтуватися в різноманітних педагогічних ситуаціях, координувати роботу груп учнів, спільно працювати з ними, мотивувати їх до творчого пошуку, правильно оцінювати його результати. У дисертації обґрунтовано педагогічні умови ефективності методу художньо-педагогічних проектів: орієнтація на суб’єкт-суб’єктну взаємодію учасників навчального процесу, використання проблематизації в навчанні проектуванню, розробка гнучких та варіативних форм діяльності, подолання вузької фаховості навчальних задач, інтенсифікація самостійної творчо-пошукової роботи студентів, залучення їх до різноманітних організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності.

Для визначення ефективності запропонованої покомпонентної методики формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва було проведено порівняльний аналіз результатів формувального експерименту на його початку і в кінці в контрольних і експериментальних групах. Експериментальний зріз проведено в рамках «шкільного дня» (I курс, II семестр) та педагогічної практики (III курс, V семестр) протягом 2006-2009 років. Експериментом охоплено 146 студентів Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». Передбачалося проведення уроків з образотворчого мистецтва в 5 класі загальноосвітньої школи за діючою навчальною програмою на тему «Петриківський розпис і основи композиції». Уроки оцінювали за

розробленою в дисертації схемою комплексного аналізу уроку з образотворчого мистецтва. Отримані результати представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Сформованість компонентів художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Р і в н і	Компоненти											
	Мотиваційний				Когнітивний				Практичний			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	а	%	а	%	а	%	а	%	а	%	а	%
Репродуктивний	40	55,6	12	16,2	36	50	3	4	33	45,8	9	12,2
Реконструктивний	25	34,7	43	58,1	27	37,5	42	56,8	30	41,7	40	54
Творчий	7	9,7	19	25,7	9	12,5	29	39,2	9	12,5	25	33,8
Всього	72	100	74	100	72	100	74	100	72	100	74	100

Аналіз наведених у таблиці даних дозволяє зробити висновок про наявність чітко вираженої тенденції до підвищення рівня сформованості всіх компонентів художньо-педагогічної компетентності студентів експериментальних груп: творчий рівень мотиваційного компонента виявлено в 25,7% респондентів експериментальних груп, а 9,7% - у контрольних, когнітивного – відповідно 39,2% і 12,5%, практичного – 33,8% і 12,5%. Встановлення достовірності результатів дослідження здійснювалося шляхом статистичного порівняння попередніх і підсумкових результатів в експериментальних і контрольних групах, а також відмінностей між цими групами до та після впровадження експериментальної методики з використанням U-критерію Манна-Уїтні. Всі отримані дані відрізняються від табличних для обраного високого рівня статистичної значущості ($p < 0,01$), що дає підстави для висновків щодо ефективності розробленої методики формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва та можливості її впровадження в практику професійної підготовки фахівців художніх спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснене теоретичне узагальнення й пропонується нове вирішення проблеми формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва, що знайшло відображення в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики, яка ґрунтується на взаємодії системи музейно-екскурсійної роботи за календарним циклом українських народних свят, мультимедійного забезпечення навчального процесу, опануванні символізму візуальних знаків образотворчого мистецтва та методу художньо-педагогічних проєктів.

Результати теоретичного й експериментального дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1. На основі аналізу сучасної освітньої практики, філософської та психолого-педагогічної літератури доведено актуальність проблеми формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва як основи їх фахової готовності до професійної діяльності. Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив конкретизувати сутність художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва як інтегрального професійно-особистісного новоутворення, що сприяє успішному й творчому розв'язанню навчально-виховних завдань. Це дало підстави для визначення художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва як інтегральної якості їх особистості, що визначається цілісністю системи художньо-педагогічних знань, умінь і навичок, мотивів та ціннісних смислів професійно-педагогічної діяльності, яка забезпечує готовність до її здійснення, а також як мети та результату художньо-педагогічної підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах.

2. Структурний аналіз феномена художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва дозволив виокремити основні його компоненти. Мотиваційний компонент художньо-педагогічної компетентності вчителя образотворчого мистецтва характеризується сукупністю пізнавальних настанов, художньо-ціннісних орієнтацій, творчих інтересів, пов'язаних із змістом художньо-педагогічної діяльності; когнітивний компонент визначається як система знань про сутність, структуру, функції та особливості ефективної діяльності вчителя образотворчого мистецтва та оптимальні стилі педагогічного спілкування в єдності із загальнокультурними та специфічно образотворчими знаннями; практичний компонент проявляється у сформованості здатності (комунікативної, організаційної, діагностичної, проектної, конструктивної, управлінської, творчої) до ефективної реалізації вчителем образотворчого мистецтва художньо-педагогічних функцій.

3. Конкретизація предметного змісту декоративно-прикладного мистецтва, здатного в художніх образах відображати людську життєдіяльність в її цілісності високого і буденного, дозволила виявити можливості його впливу на процес формування художньо-педагогічної компетентності студентів. Він полягає в усвідомленні причетності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до традицій свого народу і народів інших країн, стимулюванні активності у пізнанні генетичних коренів національної культури, її морально-етичної спадщини. Ґрунтовне вивчення декоративно-прикладного мистецтва сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери студентів, мобілізує їх інтелектуально-творчий потенціал, стимулює в процесі колективної творчості готовність до взаємодопомоги і вимогливості, що оптимізує процес переходу художніх знань студентів у їх мистецькі переконання, впливає на естетизацію педагогічних дій майбутніх учителів. Зазначене забезпечує реалізацію ціннісно-сислової природи художньо-педагогічної компетентності вчителів образотворчого мистецтва.

4. Обґрунтовано систему критеріїв (емоційно-мотиваційний, пізнавально-регулятивний, операційно-технологічний) сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які забезпечують повноцінне діагностування її структурних компонентів на всіх етапах професійної діяльності.

Виокремлені три рівні сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва (репродуктивний, реконструктивний, творчий) в залежності від узагальнення в них методичної готовності до здійснення фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва. Констатувальним експериментом зафіксовано недостатній рівень сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, який характеризується відсутністю системності знань теорії, історії та технології декоративно-прикладного мистецтва, слабкою розвиненістю емоційно-почуттєвої сфери та репродуктивно-технологічною готовністю до професійно-творчої діяльності.

5. Розроблена та експериментально перевірена методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва, яка реалізується шляхом цілеспрямованого засвоєння художньо-теоретичних знань у системі музейно-екскурсійної роботи за календарним циклом українських народних свят, мультимедійного забезпечення як фактора оптимізації переносу теоретичного тезаурусу на рівень практичних умінь, опанування студентами символізму візуальних знаків декоративно-прикладного мистецтва та методу художньо-педагогічних проектів.

6. Результати формувального експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики, про що свідчить позитивна динаміка стану сформованості компонентів художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва та зіставлення результатів в експериментальних та контрольних групах (творчий рівень відповідно: мотиваційний компонент – 25,7% і 9,7%, когнітивний компонент – 39,2% і 12,5%, практичний компонент – 33,8% і 12,5%).

Розроблена методика може продуктивно використовуватися викладачами, методистами, учителями, студентами образотворчих спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. Теоретичні висновки й експериментальні дані дисертаційного дослідження мають слугувати основою для оновлення змісту образотворчого навчання студентів у вищих навчальних закладах та сприяти вдосконаленню професійної майстерності фахівців у дошкільних і шкільних освітніх установах, у гуртках художньої творчості, а також у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у галузі образотворчої освіти.

Перспективи подальшої розробки проблеми формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва вбачаються в поглибленні структурного й змістового аналізу художньо-педагогічної компетентності

студентів, підготовці майбутніх учителів до організації декоративно-прикладної діяльності школярів.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. *Смірнова О.О.* Вплив національної свідомості на формування професійної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в початкових класах / *Смірнова О.О.* // Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.– Тернопіль: Вид-во Астон, 2007. – Вип. 22-23. – С.193-201.
2. *Смірнова О.О.* Категоріальний аналіз поняття художньо-педагогічної компетентності у процесі професійного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2007. – Вип.4(9).– С.109-112.
3. *Смірнова О.О.* Компетентісно орієнтований підхід до розвитку художньо-педагогічних здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць № 18: / Редкол.: В.К.Буряк (гол.ред.) та ін. – Спец. випуск: Мистецько-педагогічна освіта – 2007. – Ч.2. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – С.134-141.
4. *Смірнова О.О.* Педагогічний потенціал декоративно-прикладного мистецтва / *Смірнова О.О.* // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – Вип. 8. – С.133-139.
5. *Смірнова О.О.* Декоративно-прикладне мистецтво як фактор формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Частина 2. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – Вип.50. – С.265-270.
6. *Смірнова О.О.* Мотиваційний компонент художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – К.:НПУ, 2009. – Вип. 7(12). – С.151-154
7. *Смірнова О.О.* Основи практичних парадигм художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С.78-81.
8. *Смірнова О.О.* Основні засади когнітивного компонента художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць/ Гол.ред. – проф.Буряк В.К. – Кривий Ріг: КДПУ, 2009. – Вип.25. – С.355-361.
9. *Смірнова О.О.* Декоративно-прикладне мистецтво у музейно-екскурсійній роботі з майбутніми вчителями образотворчого мистецтва / *Смірнова О.О.* //

Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць /Редкол.: В.К.Буряк (гол.ред.) та ін. - Кривий Ріг: КДПУ, 2009. – Вип.26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології). – С.326-332.

10. *Смірнова О.О.* Стан сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах / Смірнова О.О. // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент // 42. Наук. праці. – К., 2009. – Вип. 4.– С.169-180.

11. *Смірнова О.О.* Декоративно-прикладне мистецтво // Збірник програм дисциплін образотворчого циклу для студентів ВНЗ спеціальності 6.010100 «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво» / О.О. Смірнова, Т.Б. Носаченко – Переяслав-Хмельницький, 2008. – С.48-67.

12. *Смірнова О.О.* Естетичне виховання молодших школярів у процесі декоративного малювання / Смірнова О.О. // Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.– Тернопіль: Вид-во Астон, 2005. – Вип. 15-16. – С.85-92.

13. *Смірнова О.О.* Формування духовного світу молодших школярів засобами образотворчого мистецтва в поглядах В.О.Сухомлинського / Смірнова О.О. // Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2007. – Вип.21. – С.91-100.

14. *Смірнова О.О.* Значення декоративно-прикладного мистецтва у процесі формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Смірнова О.О. // Образотворче мистецтво у контексті сучасності: Зб. наук. праць. – Полтава: ПДПУ, 2008. – С.65-68.

15. *Смірнова О.О.* Збірник програм практик для студентів ВНЗ спеціальності 6.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво» / О.О.Смірнова, Т.Б.Носаченко - Переяслав-Хмельницький, 2008. – 44 с.

16. *Смірнова О.О.* Структура художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Смірнова О.О. // Молодь і ринок – 2008. - №3(38). – С.98-103.

АНОТАЦІЇ

Смірнова О.О. Методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання образотворчого мистецтва. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2010.

У дисертації здійснене теоретичне узагальнення й пропонується нове вирішення проблеми формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Доведено, що педагогічний потенціал декоративно-прикладного мистецтва забезпечує формування всіх

компонентів художньо-педагогічної компетентності вчителів образотворчого мистецтва.

На основі дослідно-експериментальної роботи апробована система критеріїв сформованості художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, відповідно виявлені три рівня його функціонування (творчий, реконструктивний, репродуктивний).

Розроблена та експериментально перевірена методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва, яка реалізується шляхом цілеспрямованого впливу системи музейно-екскурсійної роботи за календарним циклом українських народних свят, мультимедійного забезпечення як фактора оптимізації переносу теоретичних знань на рівень практичних умінь, опанування студентами символізму візуальних знаків декоративно-прикладного мистецтва та методу художньо-педагогічних проектів.

Розроблені навчально-методичні матеріали можуть бути продуктивно використані викладачами, методистами, вчителями, студентами образотворчих спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. Теоретичні висновки й експериментальні дані дисертаційного дослідження можуть слугувати основою для оновлення змісту образотворчого навчання студентів у вищих навчальних закладах та сприяти вдосконаленню професійної майстерності фахівців у дошкільних і шкільних освітніх установах, у гуртках художньої творчості, а також у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у галузі образотворчої освіти.

Ключові слова: художньо-педагогічна компетентність, учитель образотворчого мистецтва, методика, організаційно-методичне забезпечення, медійне забезпечення, навчання декоративно-прикладного мистецтва.

Смирнова О.О. Методика формирования художественно-педагогической компетентности будущих учителей изобразительного искусства в процессе обучения декоративно-прикладному искусству. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения изобразительному искусству. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2010.

В диссертации разработана и экспериментально проверена методика формирования художественно-педагогической компетентности будущих учителей изобразительного искусства, инновационность которой заключается во взаимодействии системы музейно-экскурсионной работы за календарным циклом украинских народных праздников, мультимедийного обеспечения как фактора оптимизации переноса теоретических знаний на уровень практических умений, овладения студентами символизмом визуальных знаков декоративно-прикладного искусства и метода художественно-педагогических проектов.

Художественно-педагогическая компетентность будущего учителя изобразительного искусства определена как интегральное качество его личности в

целостности системы художественно-педагогических знаний, умений и навыков, мотивов и ценностных смыслов профессионально-педагогической деятельности, которая обеспечивает готовность к ее осуществлению, а также как цель и результат художественно-профессиональной подготовки студентов в высших педагогических учебных заведениях. В диссертации обоснована целесообразность структуризации исследуемого феномена на мотивационный, когнитивный и практический компоненты. Мотивационный компонент художественно-педагогической компетентности учителя изобразительного искусства характеризуется совокупностью познавательных установок, художественно-ценностных ориентаций, творческих интересов, связанных с содержанием художественно-педагогической деятельности. Когнитивный компонент определяется как система знаний о сущности, структуре, функциях и особенностях эффективной деятельности учителя изобразительного искусства, оптимальных стилях педагогического общения в единстве с общекультурными и специфически изобразительными знаниями. Практический компонент исследуемого феномена проявляется в сформированности способности (коммуникативной, организационной, диагностической, проективной, конструктивной, управленческой, творческой) к эффективной реализации учителем изобразительного искусства художественно-педагогических функций.

Обосновано систему критериев сформированности художественно-педагогической компетентности будущих учителей изобразительного искусства (эмоционально-мотивационный, познавательно-регулятивный, операционно-технологический), которые обеспечивают полноценное диагностирование ее структурных компонентов на всех этапах профессиональной деятельности.

Также выделены три уровни сформированности художественно-педагогической компетентности студентов (репродуктивный, реконструктивный, творческий) в зависимости от обобщения в них методической готовности к осуществлению профессиональной деятельности учителя. Констатирующим экспериментом зафиксирован недостаточный уровень художественно-педагогической компетентности студентов, который характеризуется отсутствием системности знаний теории, истории и технологии декоративно-прикладного искусства, слабым развитием эмоционально-чувственной сферы и репродуктивно-технологической готовностью к профессионально-творческой деятельности.

В ходе формирующего этапа исследования разработана и проверена на практике покомпонентная методика формирования художественно-педагогической компетентности будущих учителей изобразительного искусства. Внедрение методики осуществлялось в процессе изучения нормативных курсов «Декоративно-прикладное искусство» и «Методика изучения изобразительного искусства». Инновационный характер предлагаемой методики заключался во взаимодействии формирования у студентов умений создания оригинального художественного продукта и владения методами учебы декоративно-прикладного творчества.

Полученные результаты (творческий уровень мотивационного компонента обнаружен у 25,7% респондентов экспериментальных групп, а 9,7% - у контрольных, когнитивного – соответственно 39,2% и 12,5%, практического –

33,8% и 12,5%) свидетельствуют об эффективности разработанной методики формирования художественно-педагогической компетентности будущих учителей изобразительного искусства и дают основания рекомендовать ее к внедрению в практику профессиональной подготовки специалистов художественно-творческих специальностей в высших педагогических учебных заведениях.

Ключевые слова: художественно-педагогическая компетентность, учитель изобразительного искусства, методика, организационно-методическое обеспечение, медийное обеспечение, обучение декоративно-прикладному искусству.

Smirnova O.O. Method of forming of artistically-pedagogical competence of future teachers of fine art in the process of studies of the decoratively-applied art. it is Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences from speciality 13.00.02 is theory and method of studies of fine art. it is the National Pedagogical University of the name of M.P.Dragomanova. - Kyiv, 2010.

In dissertation realizable theoretical generalization and new solution of problem of forming of artistically-pedagogical competence of future teachers of fine art is offered. It is well-proven that pedagogical potential of the decoratively-applied art provides forming of all of the tools of artistically-pedagogical competence of teachers of fine art.

On the basis of opytно-eksperymental'noy work the approved system of criteria of formed of artistically-pedagogical competence of future teachers of fine art, accordingly found out three level of his functioning (creative, rekonstruktyvny, genesial).

Developed and experimentally tested method of forming of artistically-pedagogical competence of future teachers of fine art in the process of studies of the decoratively-applied art, which will be realized in the process of purposeful influence of the system on mastering by theoretical knowledges in the process of museum-excursion work after the calendar cycle of the Ukrainian folk holidays, multimedia providing as factor of optimization of transfer of theoretical knowledges on the level of practical abilities, capture by the students of symbolism visaal'nykh signs of the decoratively-applied art and method of artistically-pedagogical projects.

The developed uchebno-metodycheskye materials can be to be productively used by teachers, methodists, teachers, students of graphic specialities of higher pedagogical educational establishments. Theoretical conclusions and experimental information of dissertation research can serve as basis for the update of maintenance of graphic studies of students in higher educational establishments and to be instrumental in perfection of professional trade of specialists in preschool and schools educational establishments, in the groups of artistic creation, and also in the system of retraining and in-plant training of pedagogical workers in industry of graphic education.

Keywords: artistically-pedagogical competence, teacher of fine art, method, organizationally-methodical providing, media support, training of decorative art.